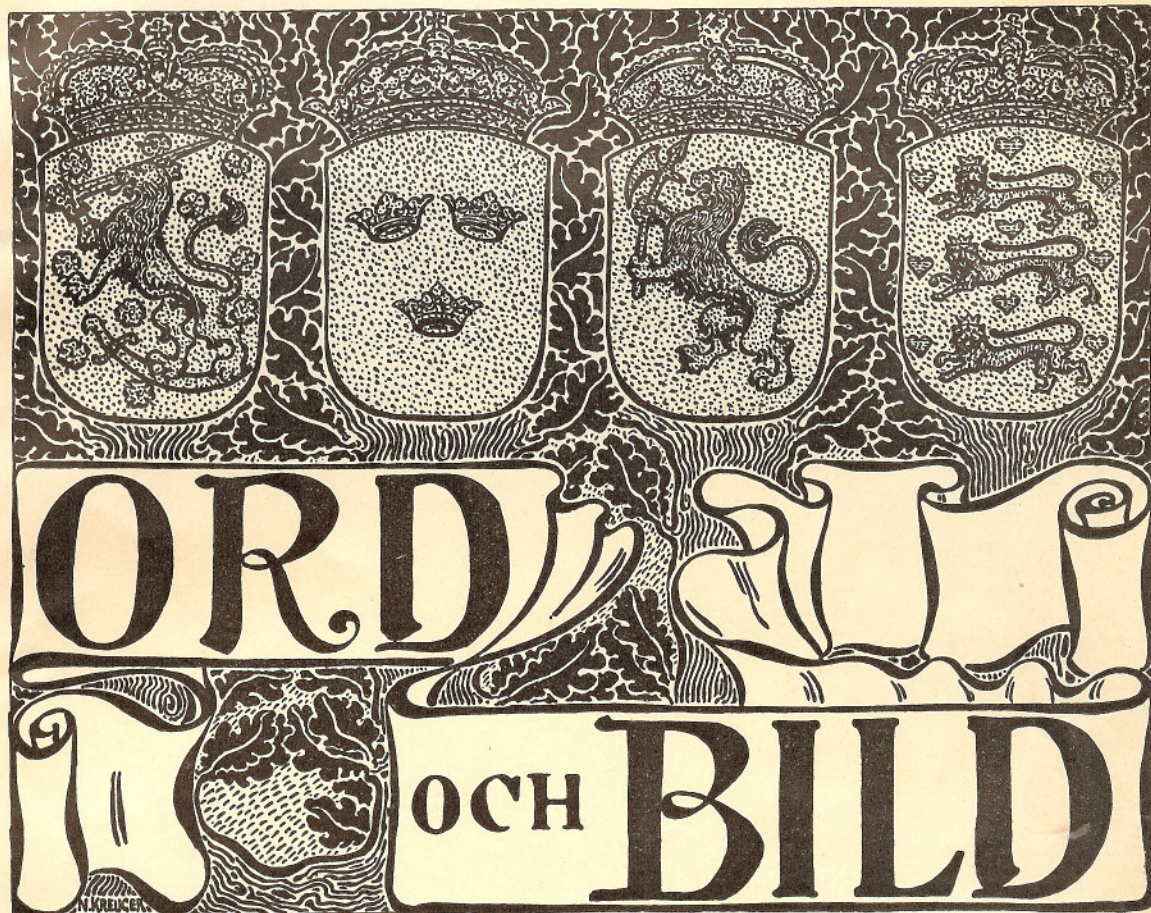

SÄRTRYCK UR

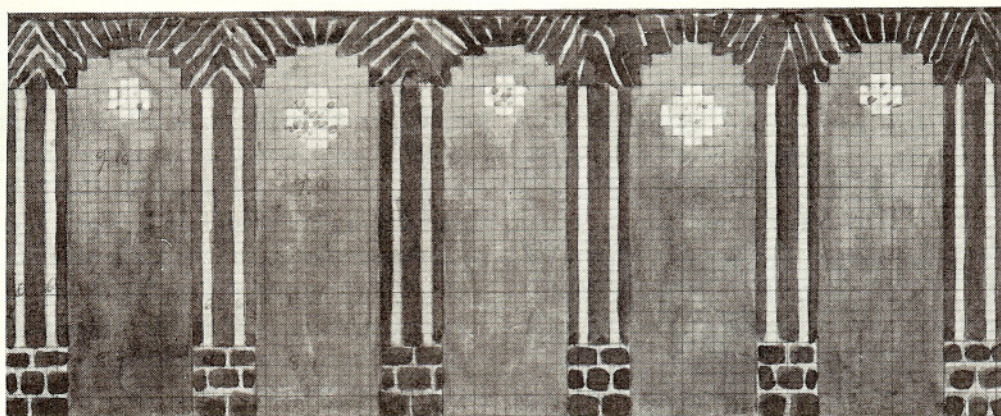

Till Cajsa
med många tankar
Lant Medvig.

Iduns tryckeri aktieföretag

Esselte ab. Stockholm 1938

816475

Anna Wettergren-Behm: Skiss till kormattan »Gör Porten Hög».

Anna Wettergren-Behm
In memoriam

Av Hedvig Waldenström

D

EN 28:de NOVEMBER 1937, första söndagen i advent, breddes framför altaret i Norra Råda kyrka i Värmland en ny kormatta. På mattans baksida står med insydda bokstäver följande text:

»Gör Porten Hög.»

Till Norra Råda Kyrka

advent 1937

av Carl och Anna Behm Sjögränd

ritad av Anna Wettergren-Behm

vävd av Hulda Bagge och Lilly Nilsson

Värmlands Hemslojd

ull av får på Risätters gård.

»Gör Porten Hög», så kallade ANNA WETTERGREN-BEHM denna skapelse, som blev hennes sista och som är slutstenen i ett egenartat konstnärligt livsverk. Självsade hon småleende vid åsynen av en av sina sista mattor, att hon »äntligen lyckats.

Ty det är så, att det tar nästan ett människoliv att lära sig att göra en vacker matta.»

Hon började tidigt. Som helt ung elev satt hon vid sin ritbräda på Tekniska Skolan och förberedde sig till sitt värv som mönsterriterska. En blyg ungdom med gammaldags snörrät uppfostran från ett gammaldags förfinat borgarhem, kom hon sjuttonårig från den mellansvenska småstaden i närheten av Mälaren till Stockholm, för blyg för att fråga, för blyg för att göra sig hörd, men med sina klara, kloka gasellögon följde hon livet som det mötte henne i den miljö, dit hon omplanterats. Hon kom att bo hos familjen Adelborg, och den livslånga, varma vänskap som knöts mellan henne och den tjugo år äldre Ottilia Adelborg blev av största betydelse för bådas konstnärskap. Den blyga ungdomen med de suggestiva ögonen följde sin äldre vän

på möten och sammankomster. En dag efter ett styrelsesammanträde på Föreningen för Svensk Hemslöjd vände sig Lilli Zickerman till Otilia Adelborg: »Vad är det för en flicka, du har med dig? Hon har så underliga ögon.» — »Det är lill-Anna vet jag, Anna Wettergren.»

Med denna presentation kom Anna Wettergren att inträda i kretsen av våra första hemslöjdspionjärer. På Lilli Zickermans initiativ blev hon, efter att ha genomgått Tekniska Skolan, omedelbart anställd som mönsterriterska hos den nystartade Föreningen för Svensk Hemslöjd. Långt senare, vid en återblick, skriver Anna Wettergren i en publikation om sina vänner:

För Lilli Zickerman gällde det den stora nationella och ekonomiska tillgång som låg i allmogens enkla husbehovslöjd, för Otilia Adelborg uppenbarade sig oavsläppligt skönheten och fantasien i vår folkkonst, vars väsen hon fattat som få.

Men för den nyss utexaminerade rit-eleven, som drog in i Hemslöjdens första lokaler med passare, vinkelhake och akvarellåda för att komponera möbler och textilier, gällde det något annat än detta. Nämligen att gå vidare. Det gällde att föra allmogens gamla, traditionsbundna slöjdstycken in i nya banor, omskapa den för nya hem och nya människor.

Elevåren i Stockholm hade fört henne till klarhet och mognad. Det låg inte för henne att fördjupa sig i konstteorier och grubbla över hemslöjdsproblem. Hon grep sig an sin uppgift med friskhet och målmedvetenhet och med det lätta, graciösa handlag, som hela livet var hennes särmerke. Hennes första stora arbete var »Jerusalem», en svit av bonader i blå och vit dukagång. Av denna tidskrifts läsare finnas säkert många som minnas, hur man trängdes i de små rummen hos Hemslöjden på Biblioteksgatan för att få se något av Jerusalemsviten. En insamling gjordes av svenska kvinnor och bonaderna överlämnades sedermera som gåva till Selma La-

gerlöf på hennes 50-årsdag. I Jerusalemsviten anknäper Anna Wettergren till gamla förebilder, försiktigt väljer hon endast två färger och varsamt håller hon sig inom ramen av en gammal bildvärld, dalmålningens. Och dock, fantasien låter icke binda sig, den går sin egen väg och sträcker sig mot nya, friare uttryckssätt. En klart framflyttande stråle av konstnärlig inspiration svävar över dessa ljusa bildvävnader.

Två år, endast två, tillhörde Anna Wettergren Svensk Hemslöjds stab. År 1904 gifte hon sig i Rättviks kyrka med agronomen Carl Behm. När efter bröllopet det unga paret stod redo att till fots vandra vägen till sitt nya hem i norra Dalarna, befann sig bland avskedstagande anhängiga och vänner också hennes kära Otilia Adelborg och Lilli Zickerman.

Som lantbrukarhustru i nära kontakt med allmogen och i ett landskap, där av ålder handaslöjd av alla slag drivits till fullkomning, fick Anna Behm tillfälle att allt djupare leva sig in i sammanhanget mellan folket och tingen, som folket skapar. Det flärdlösa och äkta, det starka och aristokratiska draget i Dalarnes folkkonst fann genklang hos henne själv. Hon kände sig hemma här som ingen annanstans. Och dock måste hon bryta upp. Hennes make togs i anspråk för andra mera krävande uppgifter och hon följde honom till hans nya verksamhetsfält i Värmland. Där på herrgården Sjögränd vid norra ändan av Rådasjön blev Anna Behm bofast för återstoden av sin levnad. Det var här, som husmodern i sitt stora, ljusa rum på övre botten mellan mångfaldiga bestyr någon gång slog sig ned vid sitt arbetsbord för att rita och komponera. Det fanns ofta någon särskild anledning till dessa kompositioner, som av henne själv betraktades såsom helt tillfälliga: kanske för att komplettera någon detalj i hemmet eller för att glädja någon vän på en bemärkelsedag. Först sedan hennes barn vuxit upp och börjat lämna hem-

met, hände det att hon åter på allvar begynte syssla med uppgifter, desamma som hon givit sin ungdoms hela brinnande håg.

Det var under dessa år, närmare bestämt 1922, som den tämligen nystartade Värmlands Hemslöjd sände bud ut i bygderna om en stor hemslöjdsinventering. Anna Behm deltog i insamlandet och reste kors och tvärs i sitt härad för att leta efter gamla, goda hemslöjdsföremål. Med mycken skepsis gick hon till verket. Men när alla föremålen från hela Värmland hade sammanbragts, ordnats, klassificerats och utställts på residenset i Karlstad, förvånades hon och många med henne över resultatet. Värmland, det skönhetsälskande, fantasi-fulla, trädde här fram i all sin egenart och med stor rikedom på variationer på nästan alla områden av handaslöjd. Hon har själv beskrivit, hur hon kvällen före utställningens öppnande gick från sal till sal och kände en allt större glädje och beundran. Kanske kände hon också en maning att bygga vidare i det landskap, dit hon blivit förflyttad och där hon först känt sig som främling. Här behövdes friska tag, här behövdes nya impulser, framför allt i form av nya, goda, konstnärliga mönster. I Värmland fanns under dessa år en skicklig damastvävare. En av landets bästa lanthushållsskolor låg i Ekshärad, en mil från Sjögränd, och denna skola med sin vävundervisning blev så småningom särskilt föremål för Anna Behms omvårdnad. För den förre komponerade hon ett damastduktyg »Glädjens Blomster», som blev det första i en lång rad av damaster, för den senare en ryta: »Nygårdsstjärnor». Hon kom att samarbeta med Värmlands Hemslöjd och gjorde, allteftersom åren gingo, en insats som sannerligen är imponerande och som kommer att bli av bestående värde för länets hemslöjd. Det var i synnerhet de kyrkliga textilierna, som lågo henne om hjärtat. Vitsand, Dalby, Stora Kil, Rudskoga, By, Nor, Hagfors kyrkor i Värmland samt

Anna Wettergren-Behm.

Gagnefs kyrka i Dalarne och Vårdinge i Sörmland äga alla en eller flera vävnader komponerade av Anna Behm och mestadels utförda av Värmlands Hemslöjd. Jag nämner i detta sammanhang även den stora mattan »Högtid», som äges av Värmlands Nation i Uppsala.

Dessa mattor, som buro Anna Wettergren-Behms skaparnamn, voro i mer än vanlig bemärkelse hennes skapelse. Hon hade följt deras tillblivelse alltifrån begynnelsen. Fåraveln på gården Risäter hade tillkommit på hennes makes initiativ och stod under hans kontroll. Varje vår efter fårklippningen sorterades ullen i bruna, vita och grå schatteringar noggrant och efter anvisningar av husfrun på Sjögränd. Långt uppe i Värmlands skogar hade hon tagit reda på spinnerskor att spinna ullen, och när sedan vävningen tog vid, övervakade hon noga och bestämde färg, grovlek, täthet och antalet nockor. En särskild

Hedvig Waldenström

karaktär har detta Risätergarn, helt artskilt från det silkesglansiga och silkeslena engelska garnet. Dess kärva, fasta struktur kräver en annan teckning än blomstermattan eller blomsterryans vecka slingor. Med sina garnhärvor framför sig, i direkt beröring med materialet, ritade och komponerade Anna Behm. Materialets högsta uttrycksfullhet och skönhet var hennes mål. I sina tre sista mattor »Vinterljusning», »Källan», »Gör Porten Hög» har hon nått målet.

*

Mellan »Jerusalem» och »Gör Porten Hög» ligger en livsgärning. Den är icke lätt att analysera, ty den ligger på ett område, som är svåråtkomligt för konstanalys. Den för tankarna till de stora engelska konsthantverkarna av William Morris' sinnelag.

Anna Behm hörde till de första hemslöjdarnas krets, som mindre frågade efter organisation, statsbidrag och avkastning. Deras mission bestod i att upptäcka de vackra föremålen samt att återuppliva själva glädjen att skapa ursprungligt och konstnärligt just de ting, som omge oss i det dagliga livet. De ägde en fast tro på skönhetens mission att komma människorna att trivas i sina hem, trivas med varandra, att förena dem och binda dem samman. Hemslöjdens krav på äkthet hos materialet var för Anna Behm inte endast en kvalitetsfråga, utan hade också en moralisk innebörd. Den sammanhänger med karaktärens äkthet. Den rena, ädla linjen, som är konsthantverkarens högsta och sista mål, har också den en själslig utgångspunkt. Linjens och färgens jämvikt och balans bottnar i den skapande människans sinnesjämvikt.